

Beneš, Pavel

Conclusion

In: Beneš, Pavel. *Phrases à agents indéterminés dans le Nouveau Testament : leurs versions latines et romanes*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. 116-117

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120606>

Access Date: 28. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CONCLUSION

Méthode. 1° Il fallait choisir *un texte convenable* pour pouvoir trouver des phrases comportant le phénomène examiné. A ce but, le Nouveau Testament paraît être le plus indiqué car le texte est plein de phrases comparatives, conditionnelles, exclamatives, impératives et interrogatives. 2° Le choix du texte a apporté plusieurs avantages. Premièrement, on revient au texte grec, original dans la plus grande partie de l'ouvrage. Puis c'est *la version latine et les traductions romanes* (espagnole, portugaise, catalane, française, italienne, rhéto-romane et roumaine) qui donnent des possibilités de suivre l'évolution des systèmes syntaxiques dans les langues romanes des points de vue diachronique et synchronique. 3° *Le rôle du contexte* est énorme. Il reste négligé dans la plupart des études syntaxiques qui citent le plus souvent une phrase sans rappeler ce qui précède et suit. Nous avons cité certains spécimens (au nombre de cinq) d'une étendue assez grande, de 6—12 vers (10—20 lignes), ce qui augmente, bien sûr, le nombre de pages de notre étude car il s'agit de neuf langues. 4° En comparant les phrases et le contexte des langues mentionnées, on a à sa disposition une méthode simple et efficace: *celle de commutation*. 5° Il est évident que *la signification de la phrase* est notre point de départ.

Répartition du travail. 1° Nous avons étudié tout d'abord les formes verbales de la voix active en commençant par la 3e personne du pluriel qui est la plus vague pour parvenir à la 1ère personne du singulier qui est la plus concrète. 2° Puis nous traitons de plusieurs dizaines de moyens lexicaux servant à exprimer les agents indéterminés. Le pronom „on“ se trouve au centre de cet examen auquel appartient aussi la construction „ad sensum“. 3° Suivent la diathèse passive avec ses formes personnelles et impersonnelles, les constructions nominales et le suffixe en -ble. 4° L'emploi des participes, des gérondifs et des infinitifs représente un autre groupe du présent travail. 5° Diverses espèces de phrases à agents indéterminés sont citées dans leur contexte. 6° Les constructions nominales jouent un rôle important. 7° Les derniers chapitres concernent le sujet général, le style et l'atmosphère de caractère indéterminé.

Résultats. 1° Quant à l'emploi des formes verbales de la voix active, nous mettons en relief *l'ellipse du sujet dans la 3e personne*, la signification de „nous“ et „vous“ et *le rôle de la 1ère personne du singulier*. 2° A notre avis, l'emploi de „on“ est hérité du latin. La construction „ad sensum“ s'explique aisément *dans le cadre* des phrases à agents indéterminés. PROUT CUIQUE OPUS provient des Actes. 3° La différence entre le passif normal et le passif pronominal consiste en ce que l'agent est *évident ou supposé* dans le premier cas et il est *caché ou masqué* dans le second. Le suffixe en -ble comporte un agent indéterminé: ce qui est explicable = ce qu'on

peut expliquer. 4° Il est tout à fait naturel que les participes, les gérondifs, les infinitifs et les constructions nominales contiennent toujours des agents indéterminés ou déterminés d'après la situation. Beaucoup en sont *évidemment indéterminés*. 5° La présente étude confirme que la majorité des agents indéterminés figurent dans les phrases *comparatives, conditionnelles, exclamatives, impératives, interrogatives* (surtout dans les *négatives*). 6° A l'aide de la *catégorie du temps*, on peut nettement distinguer le sujet indéterminé et le sujet général: ce dernier ne peut figurer dans les phrases où est utilisé le temps passé. 7° On constate une tendance intéressante: lorsqu'on emploie un moyen exprimant des agents indéterminés, on continue à employer d'autres. Nous parlons d'une certaine *atmosphère d'indétermination* qui est fonctionnelle dans le langage diplomatique. 8° En fin des choses, il faut constater une *interaction* et une *interdépendance* de tous les éléments jouant leurs rôles: a) du *sens du mot*, b) de sa *forme* (verbale ou lexicale), c) de son *cadre syntaxique* (concernant aussi les *modes* et les *temps*). C'est ainsi qu'on peut comprendre non seulement le *sens* des phrases mais aussi leur *valeur*, par exemple: scientes tempus: quia hora est iam nos de somno surgere = ειδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ἦδη ὑμᾶς ἐξ ὕπνου ἐγεροῦναι

SCHÈME DES MOYENS ENREGISTRÉS

SIGNIFIÉ: agents indéterminés		
SIGNIFIANT:		Nombre
1° Diathèse active:	singulier	3
	pluriel	3
2° Pronoms:	singulier	11
	pluriel	5
3° Noms:	singulier	14
	pluriel	14
4° Diathèse passive:	singulier	3
	pluriel	3
	passif impersonnel	1
	passif pronominal singulier	1
	passif pronominal pluriel	1
5° Suffixe en -ble		1
6° Participe présent		1
7° Participe passé		1
8° Gerundivum		1
9° Gerundium		1
10° Infinitif		1
11° Construction nominale		1
		Au total 66

Résumé

VĚTY S NEURČENÝMI ČINITELI V NZ JEJICH PŘEKLADY DO LATINY A ROMÁNSKÝCH JAZYKŮ

Autor se dříve zabýval tzv. všeobecným podmětem v rumunštině rozebíraje Creangovy Vzpomínky z dětství, přičemž využil několika překladů: českého, slovenského, ruského, francouzského, italského a portugalského. Zkoumal je rovněž v Nerudových Povídkách malostranských, přelo-

žených do španělštiny, a konečně ukázal na Pavlově listě k Římanům (v latinském a francouzském jazyce), jak je z mnohých hledisek vhodný Nový zákon k zkoumání vyčteného tématu.

Největší výhodou tohoto rozboru je možnost vycházet z latinského textu a sledovat typy vět v různých románských jazycích, tj. zjišťovat, čeho neužívají vzhledem k latině, co se z ní zachovalo a jaké jsou jejich novoty. Jistou nevýhodou je archaičnost a konzervativnost starších biblických textů, ale autor využívá i nejnovějších přístupných vydání, která se zřejmě modernizují, aby získala současného čtenáře. Z NZ pochází mnoho rčení, sentencí i přísloví, která jsou běžná v literárním jazyce i v hovorové řeči. Protože latinský text je rovněž překladem, bylo třeba pro úplnost uvádět i řecký text, takže je možno porovnávat i oba klasické jazyky.

Další výhodou je možnost komutační metody, která je klíčem k pochopení stavby vět i jejich významu. Porovnáváme totiž sedm románských jazyků, a to v tomto pořadí: napřed jazyky iberského poloostrova, tj. španělštinu, portugálštinu a katalánštinu (užíváme zkratek ES, PO, CA), potom francouzštinu (FR), italštinu (IT), rétorománštinu (innskou i rýnskou, RH) a rumunštinu (RO). Z juxtapozice zkoumaných dokladů se dají snadno vyčíst shody a neshody zkoumaných vět v jednotlivých jazycích.

V teoretických úvahách navazuje autor na článek J. Zubatého, kterého se dovolávají i monografie Švýcarky R. Schlaepferové a Holanďana B. H. J. Weerenbecka a předtím i článek Francouze P. Lejaye.

Rozvrh práce: 1° jednotlivé osoby obou čísel činného rodu v pořadí 3. pl., 3. sg., 2. sg., 2. pl., 1. pl., 1. sg., 2° neurčitá zájmena v singuláru a plurálu, 3° substantiva v singuláru a plurálu, 4° trpný rod v singuláru a plurálu podle jednotlivých osob, neosobní pasivum, „reflexivní“ pasivum, 5° přípona -elný, 6° přítomné přičestí, 7° minulé přičestí trpné, 8° gerundivum, 9° gerundium, 10° infinitiv a 11° nominální věty; celkem je zaznamenáno 66 prostředků na vyjádření neurčeného agentu.

Pokud jde o jednotlivé osoby činného rodu, všimá si autor zvláště 3. sg. využívá francouzského ekvivalentu „on“, dále 2. pl., která nefiguruje jako všeobecný podmět v běžné české mluvnici, a 1. sg. ve funkci všeobecného činitele, již věnoval před lety stručný článek, aby poukázal na její existenci i v češtině.

Mezi nejzajímavější doklady ze zájmen, jejichž latinský model se promítá do románských jazyků, patří pasáž ze skutků apoštolských, odkud pochází známá zásada „Každému podle potřeby“.

Z hojných lexikálních prostředků je třeba vyzdvihnout, jakou roli hraje „homo“, z kterého pochází fr. „on“, a „unus“, které dalo nejen šp. a it. „uno“, ale též „ins“ v rýnské rétorománštině, kde je ekvivalentem fr. „on“. Autor dokazuje, že zárodky obou tvarů jsou v latině, že i novozákonní „homo“ může mít význam fr. „on“. Ze statistiky vyplývá, že „on“ nahradilo z 45 procent 3. os. pl. činného rodu ve funkci neurčeného agentu.

Dalších 30 procent zájmena „on“ odpovídá podle statistiky neosobnímu pasivu typu lat. dicitur (fr. il est dit, il se dit, on dit), což znamená, že druhá velká ztráta nastala oslabením koncovek včetně pasivního -r (-mini).

Ani pro použití „se“, které je tolik rozšířeno v moderních románských jazycích, nechybí předobraz v novozákonní latině.

Když se najde doklad, že fr. „on“ odpovídá lat. suffixu -bilis, je třeba si uvědomit, že adjektiva tohoto typu jsou vlastně pasivního významu a že jejich přípona je jakýmsi kondenzátorem, kde se ukrývá neurčený činitel.

Využití infinitivu závisí především na kontextu. „Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus je pregnantní a jakoukoliv změnou, asimilací k předcházející nebo následující větě, se jeho účinek rozměňuje.

Totéž platí o nominálních vazbách. Jenže někdy se nedají napodobit, jako je tomu např. v lat. „quantum est iactus lapidis“, jehož románské ekvivalenty jsou také nominální až na jednu výjimku, pokud je nám známo: v rýnské rétorománštině je podobná vazba jako ve slovanských jazycích „co by kamenem dohodil“ = sco ins po fierer in crapp.

K modelům vět obsahujících neurčené agenty je třeba poznamenat toto: jsou to hlavně věty srovnávací, podmínkové, zvolací, rozkazovací a tázací, ať kladné či záporné; je zde zřejmá mezizávislost tvaru a syntaktického začlenění.

Pokusili jsme se také rozlišit, jaký je rozdíl mezi všeobecným a neurčeným agentem. Zjišťujeme, že neurčenost je širší pojem než všeobecnost. Má-li mít věta všeobecnou platnost, nemůže být v minulém čase. „Jak si kdo ustele, tak si lehne“ je všeobecně platné, nikoli však „Jak si kdo ustlal tak si lehl“; rozhoduje kategorie času.

Bohatství prostředků k vyjádření neurčeného agentu vede k výběru toho nejvhodnějšího; a to je záležitost slohu.

Jestliže se jich na jediné stránce textu může vyskytnout téměř tucet, pak můžeme mluvit o jisté atmosféře neurčenosti. Jakkmile autor použije nějakého prostředku vyjadřujícího neurčenost, pak jako by byl setrvačností veden k použití dalších. Rozsah neurčenosti různých prostředků je různý, což je nejzřetelnější u lexikálních prostředků.

Kromě teoretického poučení mohou rozebírané typy vět posloužit i k praktickému seznámení s poměrně málo studovanými jazyky, tj. s katalánštinou a rétorománštinou.

ÉDITIONS CITÉES

Édition des textes grec et latin:

NOVUM TESTAMENTUM GRAECE ET LATINE. Utrumque textum cum apparatu critico imprimendum curavit D. Eberhard Nestle. Editionem nonam novis curis elaboravit Erwin Nestle. Privilegierte Württembergische Bibelanstalt. Stuttgart 1928.

Édition du texte espagnol:

NUEVO TESTAMENTO. Versión directa del texto original griego por Eloíno Nacar Fuster y Alberto Colunga Cueto, O. P. Biblioteca de autores cristianos. Madrid 1964.

Édition du texte portugais:

O NOVO TESTAMENTO DE NOSSO SENHOR JESUS CRISTO. Traduzido em português segundo a Vulgata latina pelo Padre António Pereira de Figueiredo. Da edição aprovada em 1842 pela Rainha D. Maria II com a consulta do patriarca arcebispo eleito de Lisboa. Depósito das Escrituras Sagradas. Lisboa 1963.

Édition du texte catalan:

LO NOU TESTAMENT DE NOSTRE SENYOR JESU—CHRIST. Traduhit de la Vulgata llatina en llengua catalana, ab presència del text original. Depósito Central de la Sociedad Bíblica. Madrid 1888.

Éditions du texte français:

LE NOUVEAU TESTAMENT. Traduction d'après le texte grec par Louis Segond. Nouvelle édition revue. Paris 1961. Imprimé en Angleterre. E. Osty, P. S. S. — J. Trinquet, P. S. S.,

LE NOUVEAU TESTAMENT. Traduction complètement remaniée. Éditions Siloé. Paris 1966.

Éditions du texte italien:

IL NUOVO TESTAMENTO DEL NOSTRO SIGNORE E SALVATORE GESÙ CRISTO E IL LIBRO DEI SALMI. Versione riveduta sui testi originali. Società Biblica Britannica e Forestiera. Roma 1964.

LA SACRA BIBBIA. Traduzione dai testi originali. Edizioni Paoline. Roma 1966.

Éditions du texte rhéto-roman:

IL NIEV TESTAMENT DA NIESS SEGNER JESUS CHRISTUS, vertius en romontsch da la Ligia Grisca tras Lucius Gabriel, staus servient dil Plaid da Deus a Gliont, Societad Biblica Britannica ad Externa. Francfort al Main 1869.

LA SONCHA SCRITTURA. Vegl e Nouv Testamaint. Ediziun tras ils Colloquis d'Engiadina. Samedan 1953.

Éditions du texte roumain:

NOUL TESTAMENT AL DOMNULUI NOSTRU ISUS HRISTOS. Societatea Biblică pentru răspindirea Bibliei în Anglia și străinătate. București 1925.

BIBLIA, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament. Tradusă după textele originale ebraice și grecești de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction. Fundația pentru literatură și artă. București 1939.

Remarque: Les textes des éditions plus anciennes en FR, IT, RH et RO sont cités dans les chapitres sur la diathèse active (p. 11—37), sur l'origine des emplois de „on“ (p. 61—64) et sur la diathèse passive (p. 71—75).